

УДК 811.161.2'373.23

*К. Д. Долбіна***ОНОМАГЕННІ КЛАСИ ТВАРИН**

Статтю присвячено актуальним проблемам зооніміки, зокрема необхідності розробки детальної класифікації зоонімів. Виокремлено ономагенні класи тварин, запропоновані відповідні термінопозначення.

Ключові слова: зооніміка, зоонім, термінопозначення.

Онімічний простір не є гомогенним за своєю природою, тому вчені підрозділяють його на певні частини — розділи, поля, сектори і т.ін. — однією з яких є зоонімія. М. І. Сюсько ще у 1985 році відмічав, що зоонімія — «не хаотична безліч і навіть не окремі розрізнені факти, а цілі, тісно пов'язані між собою групи», однак «в слов'янській зооніміці немає поки що задовільної класифікації» [5:29]. Актуальним завданням літературно-художньої ономастики (і не тільки літературно-художньої — К. Д.), на думку Я. М. Шебештян, є «подальше вдосконалення терміносистеми, до якої є всі підстави зараховувати й терміни літературно-художньої зооніміки» [9:2]. У 2010 році М. М. Торчинський не знаходить істотних зсувів у вирішенні цієї проблеми: «Малодослідженою і недостатньо розвинутою є терміносистема зооніміки» [8:97], тож розробка досконалої класифікації зоонімів видається актуальною.

Термін, що закріпився за позначенням власних назв тварин — **кличка** — «є образливим, що оцінює тварин досить низько ... термін **кличка** є явно пейоративним — таким, як прізвисько, тільки помітно експресивнішим [1:55]. О. В. Суперанська розділяє онімічний простір на іменування живих істот та тих, що сприймаються як живі, іменування неживих предметів, власні назви комплексних об'єктів [4:173–174]. Саме до першого розділу автор відносить поряд з антропонімами та міфонімами **зооніми**, тобто «наймення різних тварин, птахів і т.ін.» [4:178]. Н. В. Подольська вважає, що **зоонім** — «власне ім'я (кличка) тварини, у т.ч. свійської, такої, що утримується у зоологічному саду, що «працює» у цирку, в охороні, піддослідної або дикої» [3:59], та виокремлює **кіноніми**, **гіпоніми**, **бізонтоніми**, **орнітоніми**

та деякі інші класи зоонімів. В. П. Шульгач дефінує **зоонім** (від грец. ζῴον(v) — тварина і ὄνομα — ім'я) як власну назву (кличку) тварин: *Рябко*, *Сірко* (собаки), *Мурчик* (кіт) тощо [10:218]. В останні роки термін **зоонім** досить часто вживається недоречно, бо він позначає саме **власне** ім'я тварини, а не її біологічну віднесеність до певного роду чи виду, те, що Є. С. Отін позначає як «зоологічну номенклатуру».

М. І. Сюсько визначає **зооніми** як «номінативні одиниці зі статусом слова, що мають усі ті категорії, які властиві словам мови взагалі, підпорядковані законам мови і, таким чином, підлягають лінгвістичному вивченню» [6:13]. М. І. Сюсько розподіляє семантичні групи зоонімів на основі спільної семантичної ознаки, що розкриває мотивацію номінації. Так, дослідник виокремлює такі різновиди зоонімів з семантичною ознакою «тварина строкатої, рябої масті»: клички тварин красистої масті, строкатої масті, перистої масті, смугастої і т.д. [5:32–46]. Доречно додати, що мотивованість зоонімів є проблемною зоною, бо для її розуміння часто необхідно отримати інформацію в людини, що генерує власну назву тварини, щодо витоків останньої. Наприклад, якщо не знати біографічних особливостей життя Г. Стерлігова, про його улюблену вівчарку *Алісу*, про те, що це саме ім'я на честь собаки отримала перша на пострадянському просторі біржа «*Аліса*», мотивація останньої назви — **відзоонімного ергоніма** — залишиться нез'ясованою.

Так, у Польщі було проведено експеримент, під час якого респондентам було запропоновано надати ім'я сільськогосподарським тваринам та домашнім улюбленицям (на кшталт *корови* та *кішки*), а також надати пояснення, чому саме ці власні назви було обрано. Приблизно 30 % опитуваних не були у змозі пояснити свій вибір. Вони коментували так: «Тому що мені це подобається» (попуга отримала ім'я *Сара*), «Я не знаю» (собака отримав ім'я *Ардакс*). Тобто такі іменування є семантично немотивованими [11].

М. М. Торчинський пропонує денотатно-номінативну систематизацію власних назв, що пов'язана з характеристикою пропріальних одиниць за типом іменованих об'єктів [7:9] та складається з шести полів: вітонімів, топонімів, космонімів, прагматонімів, ідеонімів, ергонімів, з подальшим розмежуванням на дрібніші структурні одиниці [7:92–93]. **Вітоніми** — «власні назви об'єктів живої при-

роди» [7:93], які дослідник відрізняє від **біонімів** [3:43], обіймають антропоніми, зооніми, фітоніми і міфоніми. Далі М. М. Торчинський розподіляє клочки свійських тварин — **пеконіми**, наприклад, гіпоніми, бовісоніми (всього 15 підрозділів), диких тварин — **фероніми**, причому **інсектоніми** та **орнітоніми** виділено окремо, наприклад, арахноніми, псітаконіми (всього 30 підрозділів), а також окремі розділи дельфінонімів, елефантонімів, іхтіонімів, мустангонімів, ренонімів, сіміонімів.

Хотілося б зауважити, що розподіл тварин на свійських та диких є досить умовним, про що також каже М. М. Торчинський [8:98], тому є сенс удосконалити подану денотатно-номінативну систематизацію власних назв згідно із біологічною таксономією еукаріотів у тій частині, що стосується царства тварин. Тільки багатоклітинні, переважно хребтові тварини можуть одержати власне ім'я, однак деякі безхребтові (маються на увазі комахи) також володіють такою здатністю. До тварин, крім ссавців, належать риби, амфібії, рептилії та птахи. Людина також належить до цього царства, але традиційно розглядається окремо, як у біології, так і в ономастиці. Згідно із біологічною класифікацією хребтових тварин маємо п'ять секторів, представники яких потенційно можуть отримувати власні назви — ссавці, птахи, рептилії, амфібії, риби, та один сектор безхребтових — комахи. Поміж тварин, що традиційно отримують власні назви (звичні людині *Мурки* та *Мухтари*), час від часу з'являються істоти, що раніше імен не отримували. Наприклад, на Чемпіонаті світу з футболу у 2010 році цікавинкою став восьминіг *Пауль*, який вдало прогнозував результати матчів. Через кілька тижнів у Австралії вомбата, один з символів цієї країни, на ім'я *Флоренс* спробували змусити напророкувати результат виборів — і розумна *Флоренс* відмовилася це робити. Ще можемо пригадати дитячі анекдоти про таргана *Петровича*, вірші про *Муху Цокотуху*, агресію павучихи *Шелоб* у сазі «Володар Перснів» і т.ін.

Власні назви тварин, що тимчасово не отримали свого терміно-позначення, пропонуємо називати наступним чином: ссавців терміном **маммонім**, риб — **іхтіонім**, амфібій — **амфібіонім**, рептилій — **ерпентонім**. Загальний вигляд базової зоонімної терміносистеми має бути таким:

Таблиця 1

Класифікація зоонімів

Термін	Тварина	Приклад
Маммонім	Ссавець	Акелла (вовк)
Іхтіонім	Риба	Немо (риба)
Амфібіонім	Амфібія	Деніел Вебстер (жаба)
Ерпетонім	Рептилія	Каа (пітон)
Орнітонім	Птах	Рухх (птах)
Інсектонім	Комаха	Арагог (павук)

Вважаємо за необхідне подальшу розробку детальної класифікації зоонімів з урахуванням наявних узуальних чи віртуальних іменувань тварин, бажаним також було б передбачити (наскільки це можливо) появи нових класів зоонімів, беручи до уваги їх ономагенність. Це завдання виявляється важливим, бо своєрідність зоонімічного простору у семантичному континуумі мови відбиває формування наївної картини світу та демонструє величезну роль тварин у самопізнанні та світосприйнятті людини [2:171]. Зооніми — клички домашніх тварин — відносяться до **домінувального** кола індивідуального фрейму, а зооніми — клички тварин, власниками яких є друзі або сусіди — до **активного** кола [7:162–163], що доводить актуальність даного напрямку вивчення власних назв.

Література

1. Карпенко О. Ю. Організація індивідуального зоонімічного фрейму // Вісник Донецького ун-ту, 2008. — Сер.Б: Гуманітарні науки. — Вип.1. — С.55–59.
2. Луговой Д. Б. Русский ономастикон Ставропольского края : На материале антропо-, топо- и зоонимии Северо-Западного региона : диссертация ... канд. филол. наук: 10.02.01. — Ставрополь, 2003. — 254 с.
3. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. — М.: Наука, 1988. — Изд.2-е, пер. и доп. — 189 с.
4. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. — М.: Изд-во ЛКИ, 2007. — Изд.2-е, испр. — 368 с.
5. Сюсько М. І. Взаємвідношення власних і загальних імен /зооніми і апеллативи/ в українській мові. — Ужгород: УжДУ, 1985. — 63 с.
6. Сюсько М. І. Традиційні і сучасні погляди на природу власного імені. — Ужгород: УДУ, 1999. — 32 с.

7. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв. — Хмельницький: ХНУ, 2009. — 374 с.
8. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови // Дис. ... докт.філол.наук. Спеціальність 10.02.01. — К., 2010. — 502 с.
9. Шебештян Я. М. Сучасна українська літературно-художня зоонімія: функції, склад та структура // Автореф.дис. ... канд-р філол. наук. Спеціальність 10.02.01 — українська мова. — Чернівці, 2008. — 20 с.
10. Шульгач В. П. Зоонім // Українська мова. Енциклопедія. — Вид.3-є. — К.:Українська енциклопедія, 2007. — 853 с.
11. Frankowska-Kozakр В. Methods of Nominating in Animal Proper Names (Zoonyms) // Respectus Philologicus, 2002. — #1(6). — // <http://filologija.vukhf.lt/102/kozak.htm>

Долбина К. Д.

ОНОМАГЕННЫЕ КЛАССЫ ЖИВОТНЫХ

Статья посвящена актуальным проблемам зоонимики, в особенности необходимости разработки детальной классификации зоонимов. В статье выделяются ономагенные классы животных и предлагаются соответствующие термины.

Ключевые слова: зоонимика, зооним, термин.

Dolbina K. D.

ONOMAGENIC CLASSES OF ANIMALS

The article is dedicated to the urgent problems of zoonymics, especially to the necessity of development of detailed zoonymic classification. Onomagenic classes of animals are differentiated, and corresponding terms are introduced.

Key words: zoonymics, zoonym, term.